

BABOS LÁSZLÓ

Az iraki-iráni háború rövid története (1980 – 1988)

Az iraki-iráni háború a második világháború utáni korszak egyik legnagyobb, leghosszabb és legtöbb áldozatot követelő helyi háborúja volt. A háborút megelőző problémákat tulajdonképpen a háborúval nem sikerült megoldani, és nem hozott megoldást a háborút követő tűzszünet sem. Sőt a háború lezárása csak átmenetileg biztosította a békét a térségben. Mindkét állam tovább folytatta fegyverkezését. A megerősödött Irak problémáinak a megoldását Kuvait lerohanásával próbálta megszüntetni 1990. augusztus 2-án. De Szaddam Husszein ezúttal is elszámította magát. Nem oldódott meg a kurdok kérdése sem, elnyomásuk, az ellenük alkalmazott diszkrimináció továbbra sem szűnt meg, egyes csoportjaik tovább folytatták a harcot. Irán is tovább támogatta a különböző Izrael-ellenes iszlám szervezeteket. Ennek a 8 éven át tartó hiábavaló háborúnak a főbb katonai eseményeit szeretném felvázolni az alábbiakban.

A HÁBORÚ OKAI, ÉS A FELEK CÉLJAI

A háború egyik oka a Shatt-el-Arab feletti ellenőrzés kérdése volt. A Shatt-el-Arab folyó a Tigris és az Eufrátesz összefolyásából keletkezik és a két ország közös határának déli szakaszát képezi. A folyó fontos vízi út, mivel összeköti az olajkikötőket a Perzsa-öböllel. Partja mentén található a legnagyobb iraki kikötőváros Baszra, és két jelentős iráni kikötő, Abadan és Khorramshahr. Még 1937-ben Irak és Irán megállapodott, hogy a határ a folyó iráni oldalán húzódik, kivéve Abadan, Khorramshahr, és Khosrowabad kikötőknél, ahol 7-7 km-es szakaszon a folyó vízfelületének közepe lett a határ. 1958-ig komolyabb incidensre nem is került sor, ettől az évtől viszont a helyzet egyre romlott a két ország közt.

1974-ben a felek már tüzérséget, harcokocsikat és repülőket is bevetettek a február 10-i határincidens során. Végül is az ENSZ közvetítésével még ebben az évben megszűntek az ellenségeskedések. Majd 1975-ben, Algírban az OPEC értekezlet idején megállapodást kötött a két fél. Ennek értelmében a határ a folyó medervonalának a közepén húzódik, helyreállítják a normális kapcsolatokat, kiutasítják Irakból a Khomeini vezette iráni ellenzékét, és cserébe Irán beszünteti az iraki kurdok támogatását. E megállapodással a területi vitát átmenetileg sikerült megoldani. Khomeini a kiutasítását az iszlám elleni lépésnek tekintette, és ezt sohasem bocsátotta meg Szaddam Husszeinnak, s így személyes konfliktus is jelentkezett a területi mellett. Ennek egyelőre nem volt jelentősége, hiszen Iránban a sah uralma szilárdnak tűnt.¹

1979 februárjában aztán mégiscsak megbukott az Amerika-barát sah rendszere, s Khomeini ajatollah lett Irán vezetője. Khomeini a belső hatalmi harccal egyidejűleg meghirdette az egész iszlám világra kiterjedő iszlám forradalmat. Mivel a siíta Irán hirdette meg, így leginkább a siíták körében található visszhangra. Így tehát különösen Irak került veszélybe, ugyanis lakosainak 55%-a ekkor siíta volt. Vagyis a vallási ellentét is megjelent a két ország konfliktusában, – bár ez korántsem volt olyan fontos, mint a területi vita, – de azért a háború alatt propagandaként felhasználták.

Közben az algíri egyezmény óta Irakban is belpolitikai változásokra került sor. Az 1969-ben elnökké lett Bakr Ahmed Hasszántól 1979-ben Szaddam Husszein vette át a hatalmat. Hatalomátvétele után gyorsan semmissé tette a szíri iraki megállapodásokat (többek közt a két ország egyesülését tervezték), és likvidálta a párton belüli ellenzékét. E tevékenységét a későbbiek folyamán is előszeretettel folytatta.

Az ellentétek miatt a határincidensek már 1980 áprilisában megkezdődtek. Közben Irán az iraki siíta lakosságot próbálta fellázítani, míg Irak az iráni Huzisztán arab lakosait próbálta megnyerni magának, de ebben mindkét állam tevékenysége sikertelen volt. 1980. szeptember 17-én Szaddam Husszein felmondta az algíri szerződést, majd szeptember 22-én megindult az iraki támadás.²

¹ IVANYENKO, VLAGYIMIR: *Iszlám, hadsereg, politika*. Budapest, 1985, Zrínyi Katonai kiadó. 70.

² Uo. 70

Irak a háborút számára kedvező külpolitikai helyzetben indította meg. Az iszlám forradalom exportjának a hangoztatása miatt Szaúd-Arábia Irakot támogatta. A túsz ügy (a teheráni USA nagykövetség dolgozóinak fogva tartása) biztossá tette, hogy Irán volt szövetségese, az USA nem fogja támogatni Khomeinit, s rendszerét. A Szovjetunióval pedig Irak ekkor „baráti” viszonyban volt. A bagdadi vezetés számított arra is, hogy a forradalommal elfoglalt s meggyöngült Irán nem fog tudni hathatós ellenállást kifejteni, és Khomeini rendszere gyorsan összeomlik majd.³

Irán háborús célját a politikai vezetés 1980. szeptember 26-án tette közzé. Követelték az iraki agresszió következményeinek felszámolását, az iraki csapatok feltétel nélküli kivonását Irán területéről, hogy Irak ismerje el bűnösségét, és fizessen háborús kártérítést. A vallási vezetés ezt még megtoldotta Szaddam Husszein uralmának a megdöntésével is. E célokhoz lényegében a háború végéig makacsul tartották magukat, amivel nagymértékben megnehezítették a háború lezárását.

Irak követeléseit Szaddam Husszein 1980. szeptember 28-án jelentette be. Ebben szerepelt az algíri megállapodás revíziója, Irak belügyeibe való beavatkozás tiltása, s hogy Irán ismerje el a jószomszédi viszony elvét Irakkal, és adja vissza a még a sah által elfoglalt 3 szigetet az Egyesült Arab Emírségeknek.

Irak már a háború előtt megtette a szükséges intézkedéseket. Növelték a hadianyagok beszerzését, felemelték a hadsereg létszámát, javították a kiképzést, növelték a Népi Milícia létszámát. A szárazföldi erőket a hadműveleteknek megfelelően átcsoportosították.

Iránt ekkoriban a belpolitikai küzdelmek kötötték le. Az új rendszer egyik célpontja épp a hadsereg volt. Mivel a sah uralma vége felé fokozottan a hadseregre próbált támaszkodni, így most ennek soraiban jelentős tisztogatásokat hajtottak végre. Ezek a tisztogatások a haditengerészetet kevésbé érintették, de a másik két fegyvernem harcképességét jelentősen csökkentették.

³ D. HORVÁTH PÁL – TÖRÖK LÁSZLÓ: *Olaj és háború*. Budapest, 1986, Zrínyi Katonai kiadó. 79.

AZ ERŐVISZONYOK

A háború kezdetén Irak szárazföldi erői kb. 200 000 főt számláltak 12 hadosztályba szervezve 2800 harckocsival. Légierőjük 332 db harci repülőgépből állt. Iránnak ezzel szemben 150 000 fős szárazföldi hadserege volt 6 hadosztállyal és 2000 harckocsival. Az iráni légierő viszont fölényben volt a maga 445 db harci repülőgépével, köztük: 80 db F-14, kb. 200 db F-4 Phantom, és kb. 150 db F-5 Tiger.⁴ Az iráni hadsereg, és főleg a légierő harcképességét azonban jelentősen csökkentette az amerikai szakértők távozása (1978-ban már 25 000-en dolgoztak az iráni hadseregnél), továbbá a tisztogatások. Így például amikor megkezdődött a háború, a teheráni vezetés 200 pilótát volt kénytelen kiengedni a börtönökből.⁵

Irak a fő támadó erőt Amara és Baszra között összpontosította, és kisegítő csapásra készültek Szulejmánia és Kanakin térségéből. Irak légitámadásokkal még a repülőtereken akarta megsemmisíteni az iráni légierőt, s ezáltal kívánta biztosítani a támadó hadműveletekhez szükséges légi fölényt. A szárazföldi erőknek a feladata Szulejmánia és Kanakin térségében a visszakövetelt területek elfoglalása, és az iráni erők lekötése volt. A délen támadó egységeknek viszont el kellett foglalniuk Khorramshahr, Abadan, Dezful és Ahváz városokat.

A HÁBORÚ KEZDETE, IRAK TÁMADÁSA

1980. szeptember 22-én az iraki légierő több hullámban bombázta az iráni repülőtereket és bázisokat, majd szeptember 23-án megindultak a szárazföldi csapatok. A légierő is újabb nagyarányú támadást hajtott végre (mintegy 25 várost és katonai bázist bombáztak). A Szulejmánia körzetéből támadó iraki erők elfoglaltak egy keskeny iráni területet, a Kanakin körzetéből kiinduló erők pedig elfoglalták Qasr-e-Shirint, és Bagdad védelme szempontjából fontos magaslatokat szálltak meg a körzetben. Így tehát ez a két támadó csoportosítás végrehajtotta feladatát.

⁴ A hadseregekre vonatkozó részletesebb adatokat lásd: PAPP TAMÁS: *Kadisziya Szadám I. rész.*, Haditechnika, 2006/2. 25–30.

⁵ D. HORVÁTH–TÖRÖK: id. mű: 81.

A déli főerők Amara-Dezful, Bustan-Ahváz, Baszra-Ahváz, és Khorramshahr-Abadan irányban támadtak. Az iráni reguláris erők kezdetben nem fejtettek ki komoly ellenállást, erők fokozatosan visszavonultak. Az iraki fő csapás Khorramshahr-Abadan irányban bontakozott ki. A két várost az Iszlám Gárda és az önkéntesek védték, s bár rosszul felszereltek és kiképzetlenek voltak, mégis majdnem egy hónapba telt míg a fanatikus ellenállásukat legyőzve az irakiak elfoglalták Khorramshahrt. Október végén az irakiak átkeltek a Karun folyón s megkísérelték elfoglalni Abadant is, de a majdnem teljesen körülrzárt várost nem tudták bevenni. Az iráni ellenállás fokozatosan erősödött. A bagdadi vezetés novemberben nagy erőket vont össze Dezful, Ahváz és Khorramshahr körzetében, de jelentősebb eredményeket már nem sikerült elérniük. A front megmerevedett egy időre.⁶

A háború első szakaszában Bagdadnak tehát sikerült elfoglalnia egy keskeny területet, mely Qasr-e-Shirintől Abadanig terjedt, szélessége 5 és 60 km között váltakozott, és összesen mintegy 12 000 km²-t tett ki. Az iraki erők az elfoglalt területeken beásták magukat s felkészültek a védelemre. A háború menetében ezzel változás állt be.⁷

IRÁNI ELLENTÁMADÁSOK

Hamarosan Irán vette át a kezdeményezést. Az első támadás már 1981. január 5-én megkezdődött Susangerd körzetében, ám ekkor még csúfos kudarcot szenvedtek az iráni csapatok. Az irakiak törbe csalták a támadókat, akik kb. 250 harckocsit vesztek a harcok során. E fiaskó után a nagyobb támadásokban hosszabb szünet állt.⁸

1981 májusától helyi jellegű iráni ellentámadások indultak. Ennek során az iráni csapatok első győzelme az Allah Akbar nevű magaslat visszafoglalása volt. Ez a siker lehetővé tett egy a Bustan irányába indítandó támadást. Egy

⁶ Uo. 82.

⁷ IVANYENKO: id. mű: 70.

⁸ Dunn, Brian J.: *The First Gulf War (Iran and Iraq at war in the 1980s)*
<http://www.geocities.com/biranjamesdunn/fgwsummaryforweb.html> (2002.11.06)

másik iráni támadás 1981. szeptember 29-én Abadannál visszaszorította az iraki csapatokat a Karun folyó mögé, majd a november 25. és december 5-e között tartó hadművelet során az iráni csapatok visszafoglalták Bustant. Ezzel a hadművelettel az irániak elválták a Dezful és Ahváz városok közti összeköttetést. Az iraki csapatok néhány sikertelen kísérletet tettek Bustán visszafoglalására, támadásaikkal viszont meggyengültek az Ahváz és Susangerdet körülzáró erők. Az iráni csapatok hamarosan áttörték az Abadan körüli blokádot és jelentős támadást hajtottak végre Susangerd város körzetében is. Az iraki csapatokat újabb és újabb csapások érték. Az 1981-es év ezekkel a támadásokkal telt el. De a következő évben is tovább folytatódtak az iráni offenzívák.

1982. március 21-22-én éjszaka kezdődött az újabb iráni támadás. Ezt megelőzően jelentős létszámfölényt hoztak létre a térségben. A „Fath” (ragyogó győzelem) fedőnevű hadművelet során az iráni erők váratlan éjszakai támadást hajtottak végre. Az iráni egységek Dezful körzetében betörték az iraki állásokba. A hadműveleten belüli második támadás során pedig sikerült kivenniük az iraki csapatokat az Ahváz városától délnyugatra levő kiszögelésből. Bár az irániaknak a hadművelet során nem sikerült szétverni a déli front északi szárnyán elhelyezkedő iraki egységeket, de teret nyertek az országhatár irányában, s a hadműveletek során mintegy 20 000 iraki foglyot ejtettek, s nehézfegyvereket zsákmányoltak. Az iraki csapatok egy részét bekerítették, s ezek közül a kitörések során sokan a környező mocsarakba veszttek, illetve felszerelésük egy része is (harckocsik, lövészpáncélosok) a mocsarakban rekedt.⁹

AZ IRÁNI TÁMADÁSOK TECHNIKÁJA

Teherán a támadásokat a váratlanságra építette. Gyakran tüzérségi és műszaki előkészítés, illetve légi támogatás nélkül támadtak, s mindig döntő fölényben voltak élőerőben. A támadásaik, az első világháborút idézve, gyakorlatilag egymást követő élőhullámokból álltak. Az élőhullámok emberanyagát vallásilag fanatizált emberek adták, közöttük sok volt a 13-15 éves gyerek. Ezek a fanatizált, gyengén vagy egyáltalán nem kiképzett emberek alkották az

⁹ D. HORVÁTH-TÖRÖK: id. mű: 84.

első hullámokat, ők tisztították meg az aknamezőket (többnyire a testükkel), majd őket követték a páncélosok.¹⁰

AZ IRAKI CSAPATOK TELJES KIÚZÉSE IRÁN TERÜLETÉRŐL

A Fath kedvező lehetőséget teremtett egy, a Khorramshahr felé indítandó offenzívára. Így hát a teheráni vezetés a Fath sikerén felbuzdulva, s a Fath harcászati elveit követve újabb támadást készített elő. Az offenzíva célja már Khorramshahr visszafoglalása volt. Az iráni csapatok még a hadművelet előtt hídfőt alakítottak ki a Karun folyón. Majd 1982. április végén – miután kisebb iráni egységek „átszivárogtak” az iraki vonalakon – megkezdődött a támadás. Az irániak elfoglalták az Ahváz-Khorramshahr út egy szakaszát, s a Karun folyó nyugati partján támadtak Khorramshahr felé. Az iráni rohamok május közepére Khorramshahr külvárosáig szorították vissza az iraki csapatokat. Miközben az irakiak az itt bekerített csapataik kimentésével foglalkoztak, ezzel párhuzamosan jelentős erőket vontak össze egy ellentámadásra. Az iráni csapatok szintén egy újabb támadásra készültek, de végül is az irakiak voltak a gyorsabbak. Támadásuk azonban egy váratlan viharban összeomlott. Ezt a szerencsét Iránban természetesen Allah csodájának tartották. Maga Khorramshahr ostroma már a hadművelet harmadik szakasza volt. Az iraki csapatok nagy részének végül sikerült a Shatt-el-Arabon átívelő hídon visszavonulni, de a város elestekor így is 12 ezer iraki katona esett fogságba.¹¹ Hogy az iráni támadást lefékezzék az iraki erők most Szolemge térségében indítottak elterelő támadást, s bár az ellenlökés elakadt, de így is tehermentesítette a Khorramshahr térségében harcoló iraki csapatokat. A hadművelet eredményeként Irán területén szinte nem maradtak iraki egységek, s az iraki katonák harci szelleme is megtört.

Khorramshahr eleste után egy hónappal Szaddam Husszein abban a reményben, hogy Irán tűzszünetet köthet és befejezheti a háborút, bejelentette, hogy tíz napon belül kivonja csapatait a még megszállt Iráni területekről. A békülékeny hangnem és a csapatok kivonása azonban nem hozta meg a várt eredményt.¹²

¹⁰ IVANYENKO: id. mű: 79.

¹¹ Dunn: id. mű.

¹² Uo.

IRÁNI KÍSÉRLETEK IRAK TERÜLETEINEK ELFOGLALÁSÁRA ÉS A HÁBORÚ GYÓZTES BEFEJEZÉSÉRE

A következő iráni hadművelet célja már Baszra, a második legnagyobb iraki város elfoglalása volt. A távlati cél pedig Irán politikai célkitűzéseinek megfelelően Irak „felszabadítása” és Szaddam Husszein uralmának megdöntése. Ennek elérésére offenzívák sorozatát indította a teheráni vezetés.

A „Ramadán” hadművelet 1982 júliusában indult. A támadás 48 órás tüzérségi előkészítéssel kezdődött, s ezt egy éjszakai roham követte. Teherán mintegy 100 000 katonát, pazdart, önkéntest vetett be. Áttörték az iraki védelmet, és július 16-ról 17-ére virradó éjjel átkeltek a Shatt-el-Arabon, majd 9 km-re megközelítették Baszrát. Az iraki csapatok azonban az átkelt iráni erőket egy tűzszakba engedték benyomulni, majd bekerítették, és majdnem teljesen meg is semmisítették őket.¹³

Az iraki katonák harci szelleme ekkora már újra helyreállt, hiszen most már a hazájukat védtek. Az iraki parancsnokok pedig olyan taktikát alkalmaztak, amelyben érvényesült az iraki hadsereg technikai és képzettségi fölénye. Védelmüket mélyen lépcsőzve, műszaki akadályokkal jól megerősítve alakították ki, s az iráni betörések felszámolására, ellencsapások végrehajtására páncélos egységekből tartalékot képeztek. A külpolitikai helyzet alakulása szintén Irak túlélését segítette, mivel a Szovjetunió felújította iraki fegyverszállításait, s az USA is hajlott Irak megsegítésére.¹⁴

Az irániak az offenzíva során a már bevált eljárást követték, vagyis nagy tömegekben támadtak. Erről a technikáról a Ramadán hadművelet alatt csak az ötödik nagy rohamuk kudarca után mondtak le, s tértek vissza az erők szétbontakoztatásának hagyományos elvéhez, s az újabb támadást már így indították. Az újabb roham során kb. 20 km-t sikerült előrenyomulniuk, de egy újabb iraki ellentámadás ismét visszavetette őket. Az iráni csapatok csak az utolsó támadás alatt 2000 halottat vesztek.¹⁵

A Ramadán hadművelet végül is kudarcot vallott, de a fronton továbbra is Irán maradt a kezdeményező. 1982 őszére egy felmorzsoló jellegű állóháború

¹³ IVANYENKO: id. mű: 88.

¹⁴ Dunn: id. mű.

¹⁵ IVANYENKO: id. mű: 88.

alakult ki a határ teljes hosszában. Irán – számolva Bagdad előerő utánpótlás gondjaival, – a határ különböző pontjain kezdett támadásokat. 1982 októberében kezdődtek a harcok Hadzs-Omrán térségében melyek 1983 tavaszáig tartottak. Itt Irán oldalán jelentős Kurd erők is részt vettek.¹⁶

1983 elejét a harcok újabb felélénkülése jellemezte. Február 7-én indították meg az irániak a „Fadzsz” (hajnal) nevű hadműveletet. Célként a Baszra-Bagdad közti út elfoglalását határozták meg. Az iraki erőknek ekkor már nem okozott meglepetést az iráni támadás, felkészülten várták, sőt időpontját is tudták. A védműveiket mélyen tagolták, s megpróbálták minél jobban kihasználni technikai fölényüket. A hadművelet alatt az iraki légierő napi 150-160 bevetést hajtott végre, (Iraknak 1983. július végére kb. 300 hadrafogható repülőgépe volt) melyeknek fele esett a harci helikopterekre. Ilyen körülmények között az iráni támadás a kezdeti előretörés után összeomlott. Az irániak mintegy 5000 halottat veszítettek, 2000 irakival szemben.¹⁷

Az újabb kudarc ellenére július-augusztus folyamán lezajlott a Hajnal-2 hadművelet. Ennek során az irániak egyszerre indítottak támadást a front középső és északi szakaszán. Középen az iráni offenzíva visszaverése után iraki ellentámadás bontakozott ki. Az iraki csapatok átlépték a határt, s blokádnak alá vontak több iráni települést, köztük Mehrán városát is. A támadás célja csupán Irak katonai erejének demonstrálása volt, s miután visszaverték az iráni ellentámadásokat, az iraki csapatok vissza is vonultak. Északon az irániak ismét Hadzs-Omrán térségében támadtak, de a hegyes terep itt nem tette lehetővé jelentős iráni erők szétbontakozását, ugyanakkor akadályozta az irakiakat is a technikai fölényük érvényesítésében. A térségben elkeseredett harcok dúltak. Az iraki légierő napi 200-400 bevetést hajtott végre. A front északi és középső szakaszán indított támadáshoz hamarosan egy délen indított támadás is csatlakozott. Ez volt a Hajnal-3 offenzíva. Végül is mind a három helyen kudarcot szenvedtek az iráni csapatok. De sem a sikertelenség, sem a veszteségek nem szegték kedvüket. Az újabb iráni támadás már 1983. október 25-26-án megindult, a front északi szakaszán próbálkoztak, természetesen ismét hiába.

¹⁶ D. HORVÁTH-TÖRÖK: id. mű: 84.

¹⁷ IVANYENKO: id. mű: 92.

1983-ban összesen négy Hajnal nevű hadműveletet indított az iráni hadsereg, melyeknek összes eredménye egy 10 km²-es terület elfoglalása volt Hadzs-Omrán térségében (Irak területe: 438 317 km²). Az iráni csapatok harci szelleme a támadó hadműveletek első szakaszához képest jelentősen romlott. De a Teheráni vezetés nem adta fel.¹⁸

1984. februárban kezdődött az évre esedékes első iráni offenzíva. Ez volt a háború kezdete óta az egyik legnagyobb iráni támadás. Teherán célja az volt, hogy a határ déli részén elvágják a Baszra-Bagdad útvonalat. A felek 200 km-es fronton legalább félmillió katonát vontak össze. Február 16-án hajnalban kezdődött a „Fadzs-5” (Hajnal) offenzíva.¹⁹ Az iráni jelentések a támadás sikeréről szóltak (több falu és két város elfoglalása), de ezt Bagdad cáfolta. Majd a teheráni rádió sikertelen iraki ellentámadásról szólt, amiről Bagdad nem tett említést. Február 22-én, nem sokkal éjfél után indult a „Fadzs-6” nevű támadás. A támadási irányok a front középső szakaszán Dehlorantól délre, illetve Bostánnál voltak. Az offenzíva 90 km szélességben folyt. Az offenzívák során az utat végül is nem sikerült elvágniuk az iráni egységeknek, de sikerült hídfőállást foglalniuk a Madzsun-szigeteken.²⁰ A támadások abbamaradása után mindkét fél erősen lőtte és bombázta a másik állásait. Az iraki csapatok szerették volna visszafoglalni a szigeteket, de az irániak szívósan tartották megszerzett pozícióikat (a Madzsun-szigetek alatt volt Irak olajkészletének egytizede).

A „TANKHAJÓ HÁBORÚ” KEZDETE 1984-BEN

A háború menete eddig a megszokott mederben zajlott. A sorozatos iráni támadások elvéreztek Irak technikai és harcászati fölénye ellenében. Ez az év viszont újat hozott, bár nem a szárazföldi harcok menetében.

A februári iráni támadás után Irak bejelentette, hogy blokádnak alá veszi az Iránhoz tartozó Kharg-szigetet, s a Perzsa-öböl északkeleti zónáját hadműveleti övezetté nyilvánította (az iráni olajexport mintegy 90%-át a Kharg-szigeten hajózták be). Válaszul Irán kilátásba helyezte a Hormuzi-szoros lezá-

¹⁸ Uo. 94.

¹⁹ Hajnal-6. Magyarország, 84/10. 7.

²⁰ Uo. 7.

rását (de erre a háború alatt nem került sor). Ezekkel az eseményekkel a háború új szakasza kezdődött meg, az úgynevezett „tankhajó háború”.

A háború gazdasági alapját mindkét fél számára az olaj exportja jelentette. De az iraki olajkitermelés a békeállapottal összevetve az egyharmadára eset vissza,²¹ ugyanis 1982-ben a Szír-Iráni gazdasági egyezmény alapján Szíria lezárta a területén keresztülhaladó szír-iraki olajvezetékét, az iraki olajkikötők pedig a harcok miatt megbénultak.²² Bagdad helyzetén csak némileg enyhített, hogy szövetségesei, Kuvait és Szaúd-Arábia napi 350 000 hordónyi olajat, mint iraki olajat értékesített. Irak kénytelen volt bővíteni a Törökországon keresztülhaladó csővezetékét, és hozzákezdtek egy Szaúd-Arábián keresztül a Vörös-tengerhez futó vezeték kiépítéséhez is. Ezeknek a megvalósulásához viszont idő és főleg sok pénz kellett. Irak tehát átmenetileg olajexportját tekintve gazdasági hátrányba került Iránnal szemben, hiszen Irán az Öböl partján fekvő, s harcoktól nem sújtott kikötőin keresztül nyugodtan folytathatta olajexportját. Ezért ellenlépésként Irak elkezdte támadni az Öbölben az iráni kikötőkbe tartó tartályhajókat. Az első ilyen támadások már 1981-ben bekövetkeztek, de csak 1984-től váltak igazán veszélyessé.

Irak ugyanis április közepétől támadni kezdte a Kharg-sziget felé tartó tankhajókat. Iránnak hasonló célpontjai nem voltak, hiszen az iraki olaj csővezetéken távozott,²³ így válaszként Irak szövetségeseinek a hajói – elsősorban Kuvait és Szaúd-Arábia – ellen intézett hasonló támadásokat. Fennállt a konfliktus kiszélesedésének veszélye, melynek jeleként június 5-én a szaúdiak lelőttek egy iráni Phantom F-4-es harci repülőt.²⁴

A „TÜZÉRSÉG MÁRCIUSA”

A felek a következő évben sem akartak kifogni az ötletekből. A harcok eddig tulajdonképpen egy 80-120 km-es határövezetre korlátozódtak, s a két háttérország lényegében sértetlen maradt (nem érték légitámadások a két fővárost, az

²¹ RÉTI ERVIN: *Csöbörből Öbölbe*. Magyarország, 84/22. 8.

²² Egyedül nem megy?! *HVG* 86/27. 14–15.

²³ GÖMÖRI ENDRE: *Az Öböl*. Magyarország, 87/33. 5.

²⁴ Lélegzetvétel? *Magyarország*, 84/26. 10.

utakat, gazdasági létesítményeket, raktárakat). Még 1984 júniusában mindkét fél kötelezettséget vállalt, hogy nem támad polgári célpontokat,²⁵ s ezt eddig be is tartották. De elérkezett 1985.

Március 5-én, miután az irániak előzőleg már felszólították Baszra lakosait a város elhagyására, megkezdték a város bombázását. Az irakiak válaszul 24-30 iráni városra mértek ellencsapást (Dezful, Ahváz, stb.). Irán azt állította azonban, hogy már Baszra bombázása is válasz volt Ahváz március 4-ei bombázására.²⁶ Az első célpontok után újabb és újabb városokat ért támadás, köztük Tabrizt, Iszfahánt, illetve újra és újra Baszrat. Bagdadot március 11-én, Teheránt március 14-én bombázták először. Teherán Bagdad támadásakor föld-föld rakétákat is bevetett. Ezeket a szórványos bombázásokat 2-3 iraki vagy iráni gép hajtotta végre, így a második világháború szőnyegbombázásainak a méreteit meg sem közelítették.

ÚJABB IRÁNI OFFENZÍVA

A szárazföldi hadműveletek is kiújultak. Március 11-én Teherán megkezdte a „Badr” fedőnevű támadását (a próféta egyik csatájának a neve). A hadszíntér a Havize mocsárvilág volt, mely a Tigris két oldalán húzódik. A hadművelet célja, hogy a csapatok beékelődve a 3. és 4. iraki hadtestek közé, Al Amarah környékén elérjék a Tigrist, átkeljenek rajta, s biztos hídfőállásokat építsenek ki a másik parton (ezzel esetleg elvághatták volna a Baszra-Bagdad útvonalat). Körülbelül 5 hadosztály és 9 dandár vett részt a támadásban 120 000 fővel. Az átmeneti iráni sikerek után – melyek során az iráni egységeknek sikerült egy-két helyen hídfőt létesíteniük a folyó túlsó partján – az irakiak sikeres ellentámadást indítottak s visszaszorították az iráni csapatokat. A háború eddigi egyik legvéresebb ütközete volt ez. Nyugati becslések szerint a két fél összesen kb. 43 000 halottat vesztett a harcok során.²⁷

Közben március 18-án Irak bejelentette, hogy nem felel az iráni légtér bizton-

²⁵ A tüzéség márciusa. *Magyarország*, 85/13. 9.

²⁶ Uo. 9.

²⁷ Öböl háború. *Magyarország*, 85/23. 9.

ságáért. Teheránban az Iszlám szerint március 21-én tartották az újévet, de az ünnepséget légiriadó zavarta meg.²⁸ A szárazföldi harcok lassan elcsitultak, s április elején a „városok háborúja” is alábbhagyott. Ennek érdekében az ENSZ is fellépett. A felek lassan ismét visszatértek az állóháború, és a korlátozott légi tevékenység korszakához. Majd az Iszlám Konferencia Szervezete felhívta a feleket, hogy a Ramadán alatt tartsanak tűzszünetet (a harcosok számára egyébként nem kötelező a böjt). Ám érdekes módon ez a harcok újbóli felélénkülését hozta.

Irak elfogadta a fegyverszünetet, de Irán nem, így később Bagdad is visszalépett, és hét hetes megszakítás után újrakezdődött a városok bombázása. Az első célpontok erőművek, szivattyúállomások voltak, majd ismét sor került a fővárosok bombázására, illetve a kuvaiti emír ellen elkövetett merénylet ürügyén 6, mélyen Irán belsejében fekvő várost támadott az iraki légierő.²⁹

A június újabb légi támadásokat hozott, köztük a Teherán elleni eddigi legsúlyosabbat. Szintén júniusban jelenti be Bagdad, hogy helikopterekkel támogatott szárazföldi erői több szigetet is elfoglaltak a Havize mocsarakban, s több iráni ponton és híd került a kezükre.

1985 szeptemberéig az olajcsatában 143 külföldi hajót ért találat, s Irak a Kharg-sziget ellen eddig 5 légitámadást indított (a szeptember 5-i alkalmával 4 tonna bombát dobtak a szigetre). A front a nagy déli iráni támadás összeomlása után újra elcsendesedett. Az 1985-ös évben az erőviszonyok a következőképpen alakultak: az iraki hadsereg 642 000 emberével szemben iráni oldalon 555 000 ember tartozott a reguláris erőkhöz és 250 000 az Iszlám Gárdához. A haditechnika szempontjából a légierőnél 6:1, a páncélosoknál 5:1, és a tüzérségnél 3:1 volt az iraki fölény.³⁰

VÁRATLAN IRÁNI SIKEREK 1986-BAN

Az év eleje ismét a harcok felélénkülését hozta a már szokásos iráni offenzívával, viszont váratlan iráni sikerekkel. A „Val Fadzsr-8” (Hajnalpír vagy Hajnal) február 9-én indult. A 77. iráni hadosztály az éjszaka leple alatt, heves, oly-

²⁹ A tüzérség márciusa. Magyarország, 85/13. 9.

³⁰ Öböl háború. Magyarország, 85/23. 9.

³¹ RÉTI ERVIN: Hatodik esztendő. Magyarország, 85/38. 7.

kor viharos esőzések közepette átkelt a Shatt-el-Arab déli szakaszán. Majd az iráni erők elfoglalták Umm-er-Raszász szigetét, és február 11-én bevették Fao városát;³¹ összesen mintegy 325 km²-t foglaltak el az iráni csapatok.³² Ez volt a legmélyebb benyomulásuk iraki területre a háború kezdete óta.

Az esős évszak akadályozta az iraki páncélosok és a légierő bevetését. Az irániak az elfoglalt területen állásokat létesítettek a Hor Abdallah folyónál a kuvaiti Bubjan szigetekkel szemben is (Teherán ugyan biztosította Kuvait területi sérthetetlenségét, de megtorlást helyezett kilátásba, ha nem védik meg a szigetet Iraktól, engedélyezik iraki csapatok mozgását). Irak a stratégiaileg értéktelen terület visszaszerzése érdekében bevetette tartalékai egy részét, köztük elit-alakulatokat (az elnöki gárda egységeit) is. Ez Iránnak kedvezett, hiszen az előerő veszteségeket Teherán jobban bírta. A várost viszont így sem sikerült visszafoglalniuk az iraki csapatoknak. Sőt ezen a kis területen kikiáltották az „Iraki Iszlám Köztársaságot” egy iraki ajatollah irányításával.³³

Az irakiak májusban indították meg négy év óta az első támadó hadműveletüket az iráni siker ellensúlyozására. Az offenzíva közvetlen célja Mehrán városának elfoglalása volt, mely 1 km-re fekszik az iráni határon túl. A város stratégiaileg jelentéktelen volt, Teherán még helyőrséget sem állomásoztatott benne. Az iraki csapatok így nagyobb nehézség nélkül el tudták foglalni Mehránt és azt tervezték, hogy itt meg ők kiáltanak ki egy iráni ellenkormányt. A júliusban megindult ellentámadás eredményeként viszont visszafoglalták a várost az iráni erők. Az iraki offenzíva így kudarccal végződött. Még ebben az évben az iráni erők a front északi szakaszán is támadást indítottak, iraki kurd erők támogatásával. Augusztus 2-án Szaddam Husszein nyílt levélben tett békeajánlatot Teheránnak, amit Iránban a gyengeség jeleként értékelték.

A 1986-os évig az iraki légitámadások tulajdonképpen nem bírták megbénítani a Kharg-szigeti olajterminált. Iraknak ugyanis, bár sok korszerű harci repülőgép állt a rendelkezésére, kevés kiképzett pilótája volt. A pilóták nem merték vállalni a kockázatos légi támadásokat, s ezért bombáikat nagy magasságból dobták le, kevés eredménnyel. Ebben az évben viszont átszervezték az

³¹ A határ. *Magyarország*, 86/8. 8.

³² MAKAI GYÖRGY: Kallódó évek. *Magyarország*, 86/33. 7.

³³ Uo. 7.

iraki légierőt és új, külföldön jól kiképzett pilótákat vetettek be, minek következtében a bombázások eredményesebbek lettek. 1987 elejére az iráni olajexport a felére esett vissza, napi 6-800 000 barell-re (Bagdad napi 1,6-1,7 millió barellt exportált ebben az időben).

Az iraki légi fölény ekkor 8:1 arányú volt a gépek számát tekintve, Irak 615 harci repülőgéppel, 65 szállító repülőgéppel és 435 helikopterrel rendelkezett. A teheráni olajexport visszaesésével a háború gazdasági háttere került veszélybe.³⁴

1987, AZ UTOLSÓ IRÁNI OFFENZÍVÁK

Az 1987-es év elejére esedékes nagy iráni offenzíva tulajdonképpen már 1986 végén megkezdődött. 1986. december 24-én Irán megindította Baszra térségében a „Kerbala-4” offenzívát. Az iráni erőknek sikerült bizonyos területi nyereségre szert tenniük a várostól délre. Átkeltek a Shatt-el-Arabon és Baszratól 18 km-re délre, Abu el Kashibnál hídfőállást létesítettek az iraki parton. Kiszélesíteniük azonban már nem sikerült.

A „Kerbala-5” nevű támadás 1987. január 6-án kezdődött. Közvetlen célként az iraki hadsereg jelentős erőinek a felmorzsolását jelölte meg a teheráni vezetés. A harcok főleg Baszra körzetében zajlottak. A támadás következtében a frontvonal 10 km-re megközelítette Baszrat, és az iráni erőknek sikerült elfoglalniuk Halamseh városát (Baszra eleste lélektanilag rendkívül súlyos hatással lett volna Irakra, s bevétele után esetleg ellenkormányt is felállítottak volna). A terepviszonyok a térségben a védőknek kedveztek, s az évek során jelentős erődítményrendszert építettek ki az iraki csapatok. Azonkívül itt állomásozott a 3. iraki hadtest is, melyet az elitalakulatok közé soroltak. A harcok során az iraki harci repülőgépek és helikopterek napi 600 bevetést hajtottak végre.

Január 13-án megindult a „Kerbala-6” is. A támadásra Mandalitól északra – mintegy 120-150 km-re Bagdadtól – került sor. A cél itt inkább az erők megosztása volt, mintsem az áttörés. Ezzel az offenzívával együtt az iráni csapatok 20 nap alatt 3 nagy támadást hajtottak végre.

³⁴ MAKAI GYÖRGY: Párhuzam. *Magyarország*, 87/22. 10.

A harcok során a két fél összes veszteségét 96 000 halottra becsülték. A frontok megélénkülésével párhuzamosan kiújult a városok háborúja is. Irán föld-föld rakétákkal támadta Bagdadot, míg Iraknak a légierije bombázta Teheránt és más városokat (a hadijelentésekben természetesen katonai célpontokról volt szó).³⁵

A HÁBORÚ KISZÉLESEDÉSÉNEK A VESZÉLYE

Irán továbbra sem tudott megfelelően válaszolni az olajexportját ért sikeres iraki támadásokra, ezért fokozta az Irakkal szövetséges államok tankhajóinak a támadását. Ennek következtében a tankhajó-háború egyre hevesebb lett, s ez lett az első év, amikor Irán hajók elleni támadása meghaladta az irakit. 1987 februárjában Teherán bejelentette, hogy megbünteti Kuvaitot, mivel az Irakot támogatta. Az iráni légitámadások elsősorban a kuvaiti és a szaúd-arábiai kikötőkbe érkező, illetve az onnan távozó hajókat érték. Kuvait szorongatott helyzetében ez év áprilisában az Egyesült Államokhoz – az Öbölben ekkor 9 amerikai hadihajó volt³⁶ –, és a Szovjetunióhoz fordult segítségért. Kuvait a Szovjetuniótól azt kérte, hogy hajói szovjet zászló alatt futhassanak, az Egyesült Államoktól pedig, hogy 12 tartályhajójuk (a kuvaiti tanker flotta több mint a fele) amerikai zászló alatt hajózhasson. A Szovjetunió ehelyett 3 tankerjét bérbe adta Kuvaitnak, s védő kíséretet biztosított melléjük. Az Egyesült Államok kedvezően fogadta a kérést, de ekkor még nem egyezett bele a kuvaiti hajók átlobogzásába. A térségben ekkor már öt államnak voltak hadihajói (Egyesült Államok, Franciaország, Nagy-Britannia, Szovjetunió, és Pakisztán), s erőik fokozatosan növekedtek.

Május 18-án két iraki repülőgép megtámadta a Stark nevű amerikai fregatot. A támadásban 37 tengerész meghalt, további 21 pedig megsebesült. A hajó nem alkalmazta elhárító rendszereit. Az incidens után az Egyesült Államok elfogadta a kuvaiti kérést, és 11 kuvaiti tartályhajót átlobogóztak, ezek a hajók amerikai védőkíséretet kaptak.

³⁵ Kerbala-sorszámok. *Magyarország*, 87/5. 7.

³⁶ ESZES TIBOR: Kockázatnövekedés. *Magyarország*, 87/30. 9.

1987. július 20-án a Biztonsági Tanács meghozta 598. számú határozatát, mely követelte a tűzszünetet és a béketárgyalások megkezdését, s javasolta, hogy nemzetközi bizottság vizsgálja ki, ki a felelős a háború kirobbantásáért. Irak elfogadta a határozatot, de Irán nem adott rá választ. Teherán részéről nem hangzott el sem igen, sem nem a tűzszüneti felhívásra.³⁷

Július 22-én először hajóztak kuvaiti tartályhajók amerikai lobogó és védőkíséret alatt, aminek következtében a nemzetközi helyzet az Öbölben igen feszültté vált, hiszen Irán már azt is békesértőnek tekintette, hogy amerikai hadihajók állomásoztak a térségben.³⁸ Most pedig egyenesen az ellenségeit védte az amerikai flotta.

A BT határozatát követő átmeneti lanygulás után ismét felerősödtek a harcok. Bagdad a tűzszüneti javaslat iráni elutasítására hivatkozva felújította a másik fél olajlétesítményei elleni támadásait. Mivel az idei esztendőben Iraknak először sikerült felülmúlnia az iráni olajkivitelt, ezért fokozott jelentőségre emelkedett az Öbölben folyó tanker háború (1987-ben 178 hajót rongáltak meg vagy süllyesztettek el)³⁹. A feszültséget tovább fokozta, hogy július 31-én Mekkában vérfürdőt rendeztek iráni zarándokok között.

Növelte a bizonytalanságot az idegen flották fokozódó jelenléte is. Az amerikai erők hamarosan 47 hadihajót, és 25 000 embert számláltak (közéjük tartozott a Missouri csatahajó, és ide készült az Iowa csatahajó is). A második legnagyobb erejű a francia kontingens volt 14 hajóval (köztük a Clemenceau repülőgép-hordozó 40 repülőgéppel), 4000 emberrel. Anglia már a háború kezdete óta itt állomásoztatta az Armilla-őrjáratot (2 fregatt, 1 romboló, 1 üzemanyagotöltő hajó), de most ide irányították a Tupperware egységet is (4 aknakuatató, 3 kísérő hajó). Más országok, köztük a Szovjetunió hajóival együtt, hetvennél több nem térségbeli hajó volt már ekkor itt.⁴⁰

A térség ingatag helyzetére az sem hatott stabilizálóan, hogy a konvojokat kísérő amerikai hadihajók maguk szabták meg a feltételeket, s nyílt rádiócsatornákon állandóan közölték, hogy milyen távolságon belülre nem engednek hajót a konvojok közelébe.

³⁷ MAKAI GYÖRGY: Kis igazságok. *Magyarország*, 87/39. 4.

³⁸ VÁRAI GYÖNGYI: Öbölálmok. *Magyarország*, 87/13. 11.

³⁹ MAKAI GYÖRGY: Tervek és tények. *Magyarország*, 88/6. 7.

⁴⁰ MAKAI GYÖRGY: Kis igazságok. *Magyarország*, 87/39. 4.

Ilyen körülmények között szeptember-október folyamán amerikai-iráni tengeri incidensekre került sor, melyek során amerikai helikopterek elsüllyesztettek 3 iráni naszádot. Ezután átmenetileg enyhült az amerikai-iráni összecsapás veszélye. Irán ugyanis Kuvait felé fordult s október 22-ével kezdve, egyetlen hét alatt 3 iráni rakétatámadás is érte az országot. Teherán a „Selyemhernyó” típusú kínai rakétákkal (hatótávolsága 75 km) a Fao-félszigetről lőtte többek közt a „Tengeri sziget” olajterminált (az egyetlen, melyről a szupertankerekbe olajat lehet átiszivattyúzni), és egyéb célpontokat. Kuvait ellenlépésként Hawk légvédelmi rakétákat kezdett telepíteni a közeli Fajlaka-szigetre.⁴¹

Végül október 26-án az USA kereskedelmi embargót rendel el Irán ellen, s feloldását az 598. számú határozat elfogadásához kötötte. Bár az Egyesült Államok által szorgalmazott teljes embargó gyakorlatilag megvalósíthatatlan volt, Iránt így is súlyosan érintette, ugyanis eddig az USA második legnagyobb olajszállítója volt (értéke meghaladta az évi fél milliárd dollárt).

A HÁBORÚ UTOLSÓ ÉVE

Iránban egyre nehezebb volt a sorozás. 1987-ben 500 000 új katonát akartak besorozni, de csak a felét sikerült kiállítaniuk. Ezért 1988. január 5-én 24 hónapról 28 hónapra emelték a katonai szolgálat idejét. Teherán állandó, de korlátozott nyomást fejtett ki az egész front mentén.⁴² Ennek enyhítésére Irak felújította a városok elleni harcát (1987 január-februárban volt az utolsó ilyen párbaj).

1988. február 27-én iraki vadászbombázók támadták Teheránt, mire válaszul 28-án Bagdadban két iráni rakéta csapódott be. Bagdad február 29-én újabb fejezetét nyitotta meg a „városok háborújának”. Ezen a napon ugyanis Irak rakétákkal támadta Teheránt, majd később más városokat is (az iraki rakéták eddig nem érték el Teheránt, mivel hatótávolságuk 300 km volt, míg Teherán 500 km-re fekszik az iraki határtól). Az új iraki rakéták neve Husszein lett, a síiták 3. imámja után. Teherán az iraki rakétatámadásokra nem a várt módon a nagy offenzíva megindításával válaszolt – így az iráni hadsereg ismét elvérzett volna,

⁴¹ MAKAI GYÖRGY: Megkötött kezek. *Magyarország*, 87/45. 9.

⁴² MAKAI GYÖRGY: Rakéták a városokra. *Magyarország*, 88/12. 8.

– mivel Teheránnak ekkor már nem volt fölösleges katonája, szintén rakétákkal kezdte támadni Irakot. 1988. áprilisában a hosszú évek után végül is a fronton is változás következett be. Az iraki csapatok támadásba lendültek, s az iráni hadsereg 1982 óta először szorult defenzívába. Az április 15-én kezdődő „Ramadan” hadművelet során kevesebb, mint 48 óra alatt az iraki csapatok visszafoglalták a Fao félszigetet, s visszavetették az ellenséget a Shatt-el-Arab túlsópartjára. Majd május 25-én felszámolták az iráni állásokat a Shatt-el-Arab nyugati partján Shalamchehnél is. Június 19-én pedig már Irán területére hatoltak be az iraki csapatok, amikor újból bevették Mehrán városát. Majd hat nappal később visszafoglalták Madzsun-szigeteket is.⁴³

Még áprilisban újabb amerikai-iráni incidensekre került sor. Az iráni provokációkra válaszul amerikai hadihajók elpusztítottak két iráni olajplatformot, elsüllyesztettek vagy megrongáltak hat iráni hajót. Júliusban pedig északon is támadásba lendültek az iraki egységek, és Teherán kénytelen volt visszavonulni az összes elfoglalt iraki területről.⁴⁴

1988. július 3-án az amerikai Vinecennes hadihajó tévedésből lelőtte az Öböl fölött repülő iráni Airbus utasszállító repülőgépet, mely támadásnak 290 személy esett áldozatul.⁴⁵ A gazdasági problémák, a nemzetközi elszigeteltség és a katonai vereségek hatására július 18-án Irán elfogadta a Biztonsági Tanács 598. számú fegyverszüneti határozatát. De ennek ellenére Bagdad mozgósított, és átfogó támadásra készült, Irán pedig megpróbált ismét önkénteseket toborozni szétzilált frontvonalának stabilizálására.

Most Irak késlekedett a fegyverszünet elfogadásával s erejét fitogtatva csapatai iráni területre hatoltak be (Iraknak ekkor már lényegesen több embere volt fegyverben, mint a háromszor akkora lakosságú Iránnak). Végül is a hadviselő felek kéthetes, külügyminiszteri szintű tárgyalásai augusztus 8-án a fegyverszünet kezdetének a megállapítására vezettek. A fegyverszünet 1988. augusztus 20-án kezdődött, de a hadműveleteket már ez előtt abbahagyták. A béketárgyalások augusztus végén kezdődtek meg Genfben. A megegyezést a szomszédos államok, és az ENSZ segítette elő.

⁴³ Dunn: id. mű.

⁴⁴ MAKAI GYÖRGY: Holtpont után. *Magyarország*, 88/34. 5.

⁴⁵ VÁRKONYI TIBOR: Diplomáciai aknamező. *Magyarország*, 88/31. 8.

A háború végére az iraki hadsereg egyértelműen fölénybe került ellenfelével szemben, s a térség vezető katonai hatalma lett. Ennek azonban súlyos ára volt. Bár Irakot szövetségesei (főleg Kuvait és Szaúd-Arábia) jelentős anyagi támogatásban részesítették – becslések szerint 180 milliárd dollár értékben⁴⁶ –, a háború végére így is, mintegy 60 milliárd dollárnyi adósságot halmozott fel.⁴⁷ Irán helyzete a háború alatt jóval nehezebb volt. Fegyvert jószerével csak a fekete piacon tudott vásárolni, természetesen jóval drágábban.⁴⁸ A háborúhoz szükséges összegeket javarészt saját maga préselte ki a gazdaságából. Hiteleket nemigen vett fel, így adósága csak kb. 5 milliárd dollárt tett ki, viszont a hazai ellátás tönkrement, a legfontosabb cikkek jegyre adták és 70%-os volt az infláció.⁴⁹ Iránnak a háborús kiadások évente 8-9 milliárd dollárjába kerültek.⁵⁰ Nemzetközileg szinte teljesen elszigetelődött, csupán Szíria és Líbia volt vele jó kapcsolatban. A háború utolsó évében látványosan jelentkező katonai gyengeség mellett a gazdasági bajok, és a nemzetközi elszigeteltség volt az, ami végül is a tűzszünet elfogadására készítette Iránt.

A háborúban a becsült összes veszteség a harcok során mintegy 200 000 iraki, és 300 000 iráni halott, és 600 000 iráni, és 400 000 iraki sebesült. Ezek a számok ugyan kisebbek, mint az egyes offenzívák végén közzétett becslések eredményei, de így is mutatják, hogy ez volt az egyik legvéresebb háború a második világháború óta.

A KURDOK

Az irak-iráni háborúval párhuzamosan egy másik háború is folyt a térségben. Ezt a háborút az iraki és az iráni hadseregek vívták a kurd felkelők ellen. Mindkét államban jelentős kurd kisebbség él. Irakban a lakosság 23%-át, Iránban 10%-át adják.

⁴⁶ RÉTI ERVIN: Látótávolság. *Magyarország*, 87/36. 5.

⁴⁷ Ugrásra készen. *HVG*, 88/30. 10.

⁴⁸ MÉSZÁROS GYÖRGY: Ki bírja tovább? *HVG*, 86/50. 12–13.

⁴⁹ Számháború. *HVG*, 88/35. 15–16.

⁵⁰ Egyedül nem megy?! *HVG*, 86/27. 14–15.

1979-ben Iránban a sah bukása lehetőséget kínált a kurdoknak, hogy autonómiát követeljenek, a kurd vezetés azonban megosztott volt. A következő hónapokban tárgyalások és fegyveres összecsapások zajlottak a felek között. Végül '79 júliusában az iráni hadsereg elfoglalta Mahabad és Sardash városát, de a kurdok ennek ellenére nem szenvedtek döntő vereséget, és hamarosan hozzákezdtek területeik visszafoglalásához. Az Irak-iráni háború kezdetére így mintegy 192 000 km² volt a kezükben Irán területéből.

Irakban a hatvanas évek óta folyamatosan háború dúlt a hadsereg és a kurdok között, melyben körülbelül 300 000 ember vesztette el az otthonát, és 60 000-en meghaltak vagy megsebesültek. Végül 1970 márciusában Bagdad békét kötött a kurdokkal. A nyugalom nem tartott sokáig. 1974-ben a kurdok iráni támogatással újramezték a harcot, s e harcok intenzitása egyre fokozódott. A teheráni vezetés az algíri egyezményben viszont megvonta támogatását az iraki kurdoktól, így a felkelés hamarosan összeomlott. A felkelés eredményeként 600 000 ember elvesztette otthonát, 50 000-en pedig meghaltak és megsebesültek. A kurdokat az iraki vezetés ezután „mintafalvakba” telepítette át.

Az iraki-iráni háború újra lehetőséget adott arra, hogy a kurdok független enklávét alakítsanak ki, ám a határ két oldalán élő kurdok nem tudtak megégyezni. Az Irán területén élő kurdok nem tudták kihasználni az 1980-as iraki támadást, s Iránban 1984-re gyakorlatilag felszámolták a kurdok ellenőrzte területeket. E harcokban becslések szerint 27 000 kurd vesztette életét, de ebből csak 2500 volt a katona. A kurdok területeik elvesztése után a speciális éjszakai rajtaütésekre tértek át.

Az iraki kurdok sikeresebbek voltak. A háború alatt a Kurd Demokrata Párt és a Kurdisztáni Hazafias Unió egységei megbénították az iraki hadsereg egynegyedét, és megakadályozták az iraki csapatok sötétedés utáni mozgását. A háború után viszont az iraki csapatok jószerevel kiűzték a kurd erőket iraki Kurdisztánból. Sikereik titka a gáz, a bombázás, és az a fenyegetés volt, hogy mindenkit agyonlőnek, akit tiltott területen találnak. Még a háború alatt 1988. március 16-án a főként kurdok lakta Halabja városát vegyi fegyverekkel megtámadták s a támadás során 6350 embert – javarészt polgári személyt – öltek meg. 1988. augusztus végére több mint 3000 falut töröltek el a föld színéről az iraki csapatok. Több mint 60 000-en menekültek Törökországba és ugyanannyian Iránba. A kurd kérdést tehát a háború végére látszólag mindkét fél „megoldotta”.

A HÁBORÚ, MINT ÜZLET

A két szenvedő fél kivételével minden fegyverszállító országnak jó üzlet volt a háború. A háború alatt mintegy 50 állam szállított fegyvert a két államnak. Kína például a T-69-es harckocsijából több száz darabot adott el Iraknak, míg Iránnak több mint ezer darabot szállított, de adott el Kína Iránnak F-5, F-6, F-7 típusú harci repülőgépeket is és különböző fajta rakétákat. A francia Mirage F.1 típusú repülőgépnek Irak volt a legnagyobb külföldi megrendelője, s a 100 darabon felüli megrendelés különböző változatokból állt. Vásárolta és használta Irak a szintén francia AM.39 Exocet hajó elleni rakétákat is. Sőt a franciák amíg nem tudták szállítani a Mirage F.1-et, kölcsönadták az iraki légierőnek 5 darab Super Etendard típusú repülőjüket, amikkel Irak megkezdhette a tankhajók elleni háborúját 1984-ben. A legnagyobb fegyverszállító azonban a Szovjetunió volt. De természetesen nem maradt ki a fegyverszállításokból az Egyesült Államok és Izrael sem, akik a velük ellenséges viszonyban lévő Iránnak szállítottak titokban fegyvert.⁵¹

Felhasznált irodalom

- BOKOR IMRE – PAPP IVÁN – VÁRHEGYI ISTVÁN: *Elektronikus hadviselés*. Budapest, 1992, Műszaki Könyvkiadó.
- DAVID MILLER: *Korszerű harckocsik és harcjárművek*. 1994, Kossuth Könyvkiadó.
- Etnikumok Enciklopédiája* 1993, Kossuth Könyvkiadó.
- D. HORVÁTH PÁL – TÖRÖK LÁSZLÓ: *Olaj és háború*. Budapest, 1986, Zrínyi Katonai Kiadó.
- MIKE SPICK – TIM RIPLEY: *Korszerű harci repülőgépek* 1993, Kossuth könyvkiadó.
- Officina Világévkönyv* 94/95. Officina Nova.
- VLAGYIMIR IVANYENKO: *Iszlám, hadsereg, politika*. Budapest, 1985, Zrínyi Katonai Kiadó.

⁵¹ ANTHONY H. CORDESMAN – ABRAHAM R. WAGNER: *The lessons of Modern war. Volume II: The Iran-Iraq war*. Boulder and San Francisco, 1991, Westview Press. 354–355.

DILIP HIRO: *The Longest War*. New York, 1991, Routledge.

ANTHONY H. CORDESMAN – ABRAHAM R. WAGNER: *The lessons of Modern war*.

Volume II: The Iran-Iraq war. Boulder and San Francisco, 1991, Westview Press.

J. NAGY LÁSZLÓ – FERWAGNER PÉTER ÁKOS: *Az arab országok története: 1913–2003*.

Szeged, 2004, Jatepress.

EFRAIM KARSH: *The Iran-Iraq War 1980–1988*. 2002, Osprey Publishing.

TOM COOPER – FARZAD BISHOP: *Iran – Iraq War in the Air 1980–1988*. Atglen, 2000, Schiffer Military History.